

hemmeligheden afslørede. Siden Reformationen har historieskrivning i Danmark været kongetjeneste. Principiel loyalitet mod dynastiet og dets politiske interesser var en forudsætning for alle kongelige danske historiografer, lige indtil embedet afskaffedes i 1882. Og historiske traditioner er uhyre sejlivede, ja ofte ud over al sandsynlighed. Selv i dag er vor etablerede historieskrivning i forbavsende grad ikke blot nationalistisk, men også royalistisk orienteret. Dette kunne give en god forklaring på, hvorfor det netop er anmelderne ved vore førende historiske og genealogiske tidsskrifter, der har fundet det umuligt at antage, at vort kongehus skulle have rummet en person, hvis eksistens man i over 400 år af både politiske og konfessionelle grunde har undertrykt.

Det må nu være på tide, at denne undertrykkelse af en væsentlig historisk sandhed ophører. De tre anmelderes forsøg på endnu engang at landsforvise broder Jakob den Danske fra vor historiske bevidsthed er gendrevet som uberettiget. Han bør nu indtage den plads i vort kongehus, vort folks og vor kirkes historie, han fortjener. I stedet for at bestride den opnåede erkendelse af hans identitet, burde historikerne samarbejde om at løse de gåder, der endnu knytter sig til kongesønnen og franciskaneren Jakob den Danskes liv og virke både i Danmark og i Mexico. I dette land æres han stadig som en af den kristne kirkes og kulturs store pionerer, ikke mindst på grund af sin utroligt fremsynede kamp for de kristnede indianernes religiøse ligeberettigelse. Han var også den første historisk kendte dansk-amerikaner. Også i sit fædreland bør han nu opnå den værdsættelse, hans liv og hans usædvanlige personlighed fortjener.

OPGØRET MED HISTORIEN

AF KAI AALBÆK-NIELSEN

I »Historisk Tidsskrift« bd. 89, hæfte 2 anmelder Henrik S. Nissen min bog »I tidens fylde. Et opgør med Historien«. Det er en meget tolerant og elskværdig anmeldelse, Nissen har skrevet, til trods for at han erklærer sig uenig med mig. Mod slutningen af anmeldelsen skriver han følgende: »En sådan tolerant afslutning af en anmeldelse af Kai Aalbæk-Nielsens opgør med Historien vil utvivlsomt ærgre ham«. Det har Nissen fuldstændig ret i. Derfor disse linjer.

Jeg er ærgerlig over, at selv om jeg nok havde forventet, at en anmelder ved »Historisk Tidsskrift« kunne være tilbøjelig til at erklære sig uenig med mig, så havde jeg også forventet, at anmelderen samtidig havde bestræbt sig på at vise, at argumenterne for min hovedtese om begrebet »udvikling« og dets anvendelse i historieskrivningen ikke holder, og at vise, at argumenterne for den hidtidige brug af dette begreb er gode nok.

Det er imidlertid ikke tilfældet. Derfor må jeg fastholde min tese: at brugen af begrebet »udvikling«, når man f.eks. taler om det danske samfunds udvikling fra Gorm den Gamle til Margrethe 2. og skriver en bog med titlen »Danmarks historie«, er udtryk for en tilsnigelse, fordi den såkaldte udvikling i det danske samfund beskrives, så udviklingsbegrebets anvendelse kommer til at bygge på

nogle forudsætninger, der ikke er til stede, når der skrives Danmarkshistorie, som man har gjort det i de sidste par hundrede år.

En Danmarkshistorie er anlagt således, at der beskrives en genstand for udviklingen, nemlig det danske samfund, som er det, der udvikles. Der skrives ligeledes om en eller flere kræfter, som udvikler det danske samfund. Endelig angives der et udgangspunkt for samfundsudviklingen og et – i hvert fald foreløbigt – slutpunkt for denne udvikling samt et medium, hvori udviklingen foregår: tiden.

Udviklingen, som den beskrives i en Danmarkshistorie, er således en forandringsform, hvor forandringen foregår fra en bestemt væreform af objektet det danske samfund til en anden, senere udgave af det samme samfunds væreform. Den forandringsform, som udviklingen er, kan så enten være en forandring af kvalitativ art og bestå i et objekts forandring i retning af ændringer i en og samme egenskab (kvalitet), eller forandringen kan være af kvantitativ art og bestå i vækst eller aftagen i nogle numeriske størrelser, der karakteriserer objektet – her altså det danske samfund.

Hvis udviklingen skal forstås som en kvalitativ forandring, må der være en genstand for udviklingen, som forbliver den samme genstand under hele udviklingen, blot efterhånden i en kvalitativt ændret skikkelse.

Hvis udviklingen skal forstås som en vækst, må der ligeledes være en genstand for udviklingen, der forbliver den samme genstand under hele udviklingen, men her blot efterhånden i en kvantitativt ændret skikkelse.

Men en sådan genstand kan man ikke påvise i det såkaldte historiske forløb, og specielt ikke hvis genstanden skal være et samfund. Det danske samfund opfylder nemlig ikke de tre forudsætninger, der findes for, at noget kan være et objekt: konstans, enhed og genkendelighed. Et objekt skal kunne identificeres, og det kræver en vis konstans i et tidsforløb. Et objekt skal desuden kunne sammenfattes og afgrænses fra andre objekter, og det kræver en vis enhed. Endelig må et objekt – for at være et objekt – også være genkendeligt som det samme objekt efter en vis tids forløb.

Man taler f.eks. om det danske samfund som en sådan genstand og beskriver dets udvikling fra Gorm den Gamle (eller før) til Margrethe 2. under betegnelsen »Danmarks historie«, men det danske samfund under Margrethe 2. er ikke det samme samfund som under Gorm den Gamle, blot i en udgave, der er lidt forskellig fra samfundet under Gorm. Det danske samfund i dag er et helt andet samfund end samfundet på Gorm den Gamles tid på samme måde, som det nuværende samfund er et andet samfund end f.eks. det romerske samfund under kejser Augustus, for der er hverken tale om konstans, enhed eller genkendelighed, når man sammenligner samfundene under henholdsvis Gorm den Gamle og Margrethe 2.

Man benytter betegnelsen »Danmark« om såvel samfundet på Gorms og på Margrethes tid. Der er således tale om en overlevelsens-identitet for denne betegnelse, men det, som betegnelsen dækker over, nemlig det danske samfund, er noget helt andet i dag end på Gorms tid. Der er således ikke tale om nogen kvalitets-identitet, bundet til en bestemt egenskab, mellem det danske samfund på Gorms tid og det danske samfund i dag. Derfor kan man ikke tale om, at der er foregået en udvikling af det danske samfund i denne 1000-årige periode, men om, at der er foregået en mangfoldighed af begivenheder. Begivenheder – konstrueret

af historikeren – er i det hele taget den form, hvorunder historien manifesterer sig. Formen hvorunder det sker, er ikke en udvikling.

Man kan i nogen grad sammenligne det forløb, som en Danmarkshistorie beskriver med et stafetløb. Som idrætsgren betegner navnet »stafetløb« et løb, der betragtes som det samme løb hele løbet igennem fra begyndelse til afslutning, selv om der er flere løbere om at gennemføre det. Navnet »Danmarkshistorie« bevares tilsvarende som betegnelse for hele det historiske forløb fra Gorm til Margrethe 2. Men så forestiller man sig i almindelighed, at det historiske forløb modsat stafetløbet gennemløbes af en og samme »løber«, dvs. det danske samfund. I realiteten forholder det sig dog netop som i stafetløbet, så der også i det historiske forløb er flere »løbere« (samfund) impliceret, og den »løber« (det samfund), der afslutter løbet, er ikke den samme som den, der indledte det, men en helt anden. Danmarks historie må derfor bestå i et udvalg af begivenheder og ikke i en kontinuerlig udvikling, der kun er en illusion.

Det er således gennem en analyse af begrebet »udvikling«, sådan som det anvendes i historieskrivningen, og af de forudsætninger, som denne anvendelse af begrebet bygger på, der medfører, at jeg må forkaste den eksisterende anvendelse af begrebet, idet man i anvendelsen af det ubevidst tror, at forudsætningerne for denne anvendelse er til stede. Tanken om det danske samfunds udvikling er en national-romantisk tanke, der bygger på en forestilling om en danskhed, der i sin kerne er den samme fra tidernes morgen til i dag. – »Danmark i tusind år, længer end saga når...«, som Valdemar Rørdam skrev i 1917.

Af flere grunde, som jeg ikke kan komme ind på her, er den herskende forestilling om forandringsformen »udvikling« iøvrigt ikke længere frugtbar, sådan som den forekom at være det for mennesker, der levede under den første industrielle revolution op igennem 1800-tallet. I dag må man benytte de to andre forandringsformer: skabelse og tilintetgørelse (generation og destruktion) og se samfundets forandring som et udtryk for menneskets fantasi og dermed for dets evne til at skabe og tilintetgøre. Dette synspunkt, hvor det er menneskene selv, der bliver ansvarlige for, hvordan samfundet forandres, er mere frugtbart end udviklingstanken i en tid, hvor vi er i færd med at tilintetgøre grundlaget for ethvert samfund, og hvor vi har behov for at skabe nogle helt anderledes samfund, hvis mennesket skal overleve i fremtiden under rimelige vilkår. Det vil ikke ske automatisk i kraft af en eller anden udvikling, og vi kan ikke nøjes med som forklaring på den nuværende katastrofale situation at sige, at den skyldes udviklingen.

Derfor må Danmarks historie skrives om, så den bliver tidssvarende.